

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT

ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr K. Schilder, Dr C. Tazelaar en Prof. Dr J. Waterink

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr C. Bouma, 's-Gravenhage; Dr K. Fernhout, Baarn; Prof. Dr F. W. Grosheide, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Dr J. W. Marmelstein, Amsterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr A. Ringnalda, Ermelo; Dr J. C. Rullmann, Wassenaar; J. Strikwerda, Dokkum; Dr J. Thijs, Zwolle; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Stukken voor de Redactie zende men aan den secretaris der Redactie:
Dr C. TAZELAAR, 2e Const. Huygensstr. 77, Amsterdam

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes
Tel. No. 58 — Postrekening No. 3600.

Abonnement: f 2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f 7.50 en voor Ned.-Indië f 6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. p. regel. — Losse nummers f 0.15.

INHOUD: H. M. de Koningin-Moeder + — Hoofdartikel: Amusementslectuur. — Uit de Schrift: De Schrift in den uitersten nood (Marc. 15:34). — Kerkelijk Leven: Pluriformiteit der kerk en epigonisme. VIII. Buchman-beweging. — Literatuur en Kunst: Een hulding van voor 35 jaar. — Vragen van geestelijk en zedelijk leven: Een gedeeld geloof en de zaligheid. — Pop.-Wet. Schetsen: De boodschap van G. B. Shaw, III. — Zielkunde: Vervolg antwoord aan den heer Janse. — Opvoeding en Onderwijs: „Op voor Uw school?” — Zending en Evangelisatie: De taak der Zending in Engelsch-Indië, III. — Perschoonw. — Kerknieuws. — Correspondentie.

H. M. de Koningin-Moeder +

Koningin Emma is niet meer. Onze Vorstin verloor Haar Moeder. Ons volk heeft een verlies geleden grooter dan het misschien kan beseffen. Het is niet onze taak de betekenissen van Koningin Emma te beschrijven. Slechts willen wij onzen dank uitspreken voor hetgeen God in Zijn genadig bestel over ons Vorstenhuis en ons volk in Haar jarenlang heeft gegeven. Haar liefdevolle toewijding, Haar koninklijke wijsheid, Haar moederlijk hart, Haar aangeboren Majesteit en Haar echt vrouwelijke eenvoud zullen immer in de bladen der historie van ons land en volk met groote dankbaarheid worden herdacht. Eerbiedig betuigen ook wij aan ons Vorstelijk Huis onze diepgevoelde deelneming bij het verscheiden der Vorstelijke Vrouwe.

HOOFDARTIKEL

Amusementslectuur.

Zooals omtrent vrijwel alles wat er in het bonte moderne leven te koop is, bestaat er ook een vraagstuk betreffende ontspanningslectuur. En het is heusch niet het minst ingewikkelde of betekenende van de vele hedendaagsche quaesties, want er staat niet slechts een gansche complicatie van opvattingen achter, maar het raakt ook een uiterst belangrijk ding als de geestesvoeding in het bijzonder in dezen tijd is.

Het is dan ook niet de bedoeling dit vraagstuk te „behandelen”, als ik over deze materie een kort artikel schrijf. Daar is meer toe noodig dan een artikel en een veel algemeener opzet, dan perswerk uiteraard heeft. In den geest van de voortreffelijke brochure van Dr P. H. Ritter: „De sociale betekenis van de amusements-literatuur”, die een bepaalde zijde van de zaak belicht, zou daar een brede studie over te leveren zijn.

Ik wil alleen maar enkele hoofdlijnen aangeven, die verband houden met de praktische vraag der lectuurvoorziening.

Er is veel te doen geweest en nog altijd te doen over den naam „ontspanningslectuur”. Sommigen, o.a. de heer Van Dokkum in zijn artikel „In- en ontspanningslectuur”¹⁾, keuren dien af; anderen, b.v. de heer Van Strien²⁾, willen hem niet de aanduiding doen zijn van een bepaalde categorie van boeken, weer anderen meenen, dat hij de juiste is en van specifieke inhoud. Die quaestie kunnen we alvast ontzelen, door te spreken van „amusementslectuur”. Dan ligt in het eerste deel van dezen naam een indicatie die duidelijk genoeg is en blijft terzijde de, althans niet praktische vraag, of ze nu in- uit- of ontspanning geeft.

Wat is het karakter van zulke amusementslectuur?

Dat zien we, als we ons er rekenschap van geven, dat amusement is ingesteld op de menscheijke behoefte van genieting en bevrediging. Tegenover het vele dat plicht is en arbeid, geven van ons geestelijk of lichamelijk vermogen, willen we van tijd tot tijd ook wel eens ontvangen, genieten. En dat genieten zoeken we in ons amusement.

Nu is uiteraard zulke genieting individueel. Naarmate men meer beschaafd, meer cultureel gevormd is zal dat, wat genieten doet, aan hogere eischen moeten beantwoorden en naarmate de critische zin is ontwikkeld zal ook het genieten betrekkelijker zijn. Hetzelfde geldt van de bevrediging. Er is een groot graadverschil in het bevredigende, naargelang het levensniveau, waarop men staat.

Maar in alle gevallen is er toch deze betrekking tusschen beide, dat het genieten door de bevrediging ontstaat; anders gezegd, dat men geniet, als men wordt bevredigd. En ook ten dezen kan zekere algemeenheid worden aangewezen: men wordt bevredigd, als aan innerlijke verlangens wordt voldaan.

En hier is het nu, dat de amusementslectuur haar plaats krijgt. Want hier teekent zich af de psychische gesteldheid, waarop ze is gericht. Ze zoekt niet anders, dan aan zulke verlangens te voldoen, niets hoogers en niets diepers, dan momenteel bevrediging te verschaffen. Ze geeft den „amusement”-zoekenden mensch zijn zin. Niets wordt van hem gevraagd: geen inspanning, geen kennis omtrent verhoudingen, geen zich inleven of indenken in zielkundige toestanden, geen begrijpen, meeleven, onderscheiden. Hij krijgt alleen, en dat wat hij hebben wil, dat wat genieting geeft.

Zoo is het karakter van de amusementslectuur. En nu volgen daaruit twee, voor de practijk van deze quaestie belangrijke, dingen.

Het eerste sluit geheel aan bij wat ik zooveen zeide: dat zulke genieting individueel is. De een zal van gansch andere dingen genieten dan de ander, zal dus ook in zijn bevredigd-worden geheel van de tweede verschillen. De heer Van Dokkum heeft ten dezen het niet ongeestige voorbeeld van een professor in de klassieke talen, die op een vacantiedag in het bosch ligt te gnuiwen in de Metamorphosen van Ovidius en van een bakvisch, die een paar lanen verder zit te smullen aan een lichtverteerbaar, verliefderig moderomannetje. Beiden genieten en ze zouden dat zeer waarschijnlijk niet doen, als ze in 't geval van de(n) ander verkeerden. Smaken verschillen, ook ten opzichte van amusement.

Dit nu wijst uit het eerste, wat we uit het karakter van de amusementslectuur kunnen afleiden: dat n.l. deze niet uit een bepaald aan te geven groep van boeken bestaat, zulke, die binnen een duidelijk gemarkeerde begrenzing liggen. Het begrip is ruim en er is een heel breed overgangsg gebied.

De tweede consequentie is deze, dat amusementslectuur principiëel iets anders is dan literatuur. Literatuur is kunst en de kunst is nimmer

dienaresse van den mensch. De kunst is ook niet ingesteld op genieting en bevrediging, maar haar roeping is een ideële. Ze wordt ook niet gemaakt, zooals de amusementslectuur, maar ze ontstaat; de Tachtigers hebben dat zelfs als een der eerste beginselen op den voorgrond gesteld. Het element der genieting-van-den-lezer, al is het integreerend bestanddeel, is niet haar eigenlijkheid, doch de emotie, de ontroering van den kunstenaar. En eindelijk: kunst geeft ook niet uitsluitend, maar vraagt, eischt, vordert op de zielefuncties van den levenden mensch.

Op deze gronden is „amusementslectuur”, dat is dus die, welke in het algemeen beantwoordt aan het boven-omschreven karakter, geen literatuur. Omgekeerd echter kan literatuur wel amusementslectuur zijn, om de reden, die ik als eerste van beide aangegeven consequenties noemde, al is het, dat men in zoo'n geval meer naar theoretischen, dan naar practischen maatstaf oordeelt. Want in den regel zal de genieting van een literair werk een anderen psychischen inhoud hebben, dan die van een amusement-boek.

Tegen dezen achtergrond nu zien we de hoofdlijnen, waarvan ik boven sprak, als van belang voor de practijk der lectuurvoorziening.

Voorop komt dan het groote principe van alle lectuurvoorziening, dat in eerste instantie niet het boek, maar de individualiteit van den lezer, de lezeres, over de geschiktheid als lectuur beslist. Uit het voorafgaande volgt, dat dit óók geldt voor de amusementslectuur. Zoekt men voor zekere categorie van menschen, laat ik zeggen jonge menschen, amusementslectuur, dan moet men zich eerst rekenschap geven wie en wat zij zijn, voor wie men haar zoekt. Een goede detective-roman, van Ivans, Middendorp e.d., die voor een normalen jongen gezonde amusementslectuur biedt, is volkomen ongeschikt voor een jongen, die eenig psychisch defect vertoont en omgekeerd, een overigens oppervlakkig trein-romannetje kan voortreffelijke amusementslectuur zijn voor dengene, die zwaren, ingespannen hersenarbeid heeft verricht. Wat ik dus wil zeggen is dit: men meene niet, dat amusementslectuur geen keur behoeft. Want eer het omgekeerde is waar: op de amusementslectuur moet zelfs nauwlettend worden toegezien. Natuurlijk, wanneer men als leider staat tegenover jongeren, maar óók, wanneer men voor zichzelf te beslissen heeft. Ongezonde amusementslectuur kan ook voor den volwassene een bederf zijn.

Een tweede opmerking voor de practijk is deze: men kan ter zake van de lectuurvoorziening niet met het verschaffen van amusementslectuur volstaan. Ze moge nuttig en gewenscht zijn onder bepaalde omstandigheden, ze is als geestelijke voeding ten eenenmale ontoereikend. 't Is er mee als met een lekkernij. Die is op z'n tijd aangenaam en goed, maar men kan er zijn eigenlijke, dagelijks noodige voeding niet uit trekken. Men heeft noodig, dat wat substantie heeft, kracht bijzet. Dat betekent ten aanzien van het punt in quaestie: men behoeft lectuur, die den geest verrijkt, den blik verruimt, het denken verdiept. Verbruikte energie kan men nooit met amusementslectuur alléén terugwinnen. Daartoe is alleen lectuur van hooger gehalte toereikend, lectuur, die, zoo ze dan niet literair is, toch in ieder geval meer dan slechts „genieting” geeft.

Weer betreft deze opmerking den jeugd-leider, maar ook hem of haar, die voor zichzelf kiest. Zulk een kan niet met amusement-boeken volstaan, wil hij, zij, niet geestelijk verarmen, oppervlakkig en psychisch-indolent worden. Een vlot-gecomposeerde detective-roman (alstublieft geen Nick Carter of Lord Lister), een aardig jachtverhaal, een geestige avonturen-geschiedenis, een leuke of spannende verwickelingen-historie — ze zijn op z'n tijd alleszins aan te bevelen, maar ze mogen niet iemands uitsluitende lectuur vormen. Er zijn hogere waarden in het leven, er zijn vooral ook diepere behoeften der ziel en wie deze voorbijzielt, doet zichzelf schade. En dan zegge men niet: ik

¹⁾ J. D. C. van Dokkum, Bibliotheekleven 1918, p. 75 vlgg.
²⁾ W. A. C. van Strien, „De Letterkundige aanschaf der Openb. Leeszaal”, Bibliotheekleven 1925, p. 8 vlgg.

heb, na een dag van hard lichamelijk werken geen lust meer in „zwarte kost”, of, als ik een enkelen keer tijd tot lezen heb, dan zoek ik naar iets dat me „ontspant”. Dat klinkt aannemelijk en is zelfs voor een deel gerechtvaardigd, maar als gedragslijn ten opzichte van lectuur is het onverantwoordelijk. En zeker mag een Christen zoo oppervlakkig niet leven. Hij moet zijn geest boven het materiële van allen-dag telkens weer verheffen, zal hij geen „schade lijden zijner ziel”.

En eindelijk, een laatste opmerking, men zij kieskeurig in de keuze van amusements-lectuur. Er is onder wat zich als zoodanig aandient veel, dat grof is, dat op lagere instincten speculeert, dat in sensatie z'n kracht zoekt. Zulke amusements-lectuur zal bijna zonder uitzondering een verkeerd invloed oefenen, misschien moreel, maar in elk geval ethisch en sociaal. En voor jongere menschen komen daarbij bovendien paedagogische factoren in 't geding. Wie critiekloos al wat amusements-lectuur heet aanvaardt, kan er zeker van zijn, dat hij op den duur geen boek meer zal kunnen vinden, dat hem werkelijk amusement biedt. Als men zijn behoeften aan genieting, dus bevrediging niet binnen zekere grenzen weet in te perken, zal er ten slotte geen genieting of bevrediging meer mogelijk zijn.

En dus is de slotsom van een practisch beschouwen van dit vraagstuk deze: amusements-lectuur is goed, mits met overleg gekozen en met mate genomen. 't Eene is even noodzakelijk als het andere, voor ouderen en jongeren beiden.

C. T.

UIT DE SCHRIFT

De Schrift in den uitersten nood.

Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten? Marcus 15:34.

Christus in de nederdaling ter helle, dat is de nood. Het is de uiterste nood.

In dien uitersten nood heeft de Christus geboden. Het uiterste gebed; omvattende de grootste tegenstellingen in één roep, waarin uit de diepten der hel gegrepen wordt naar de hoogten van den hemel. En naar het binnenste van den hemel: God en Zijn troon.

Welnu, in dien uitersten nood is de tekst van het uiterste gebed een bijbeltekst.

Hier is de Schrift in het centrum van de aandacht van de kerk geplaatst, als staande in het centrum van de aandacht in den Grooten Bidder, toen Hij tot God komen moest met niets, dat enkel „steun-van-buiten” wezen zou. Want alle „steun-van-buiten” wordt onthouden, zoover 't „steun-van-buiten” is, aan hem, die neergestooten is onder Gods toorn in helse pijn.

Toen Christus in die helse pijn zich neergestooten wist, toen had Hij niet het gevoel, dat Hem met bijbelteksten steun geboden werd. Geen dienst des Woords kwam tot Hem in eenige gemeenschap, die tot dezen dienst op aarde is geroepen en gesield. Al wat nog dienst kon heeten, dat werd Hem ontzegd. Geen dienst van de natuur; geen dienst van de gemeenschap; geen dienst meer van de kerk. Hem werd geen lichtstraal meer gezonden; geen lichtstraal van de zon; geen lichtstraal van de Schrift.

En toen, toen heel de DIENST des Woords aan Christus Jezus werd onthouden, ja, toen de officiële dienaars van dat Woord dat Woord voor Hem verkeeren gingen in zijn tegendeel, TOEN greep Hij zelf naar de Schrift.

En sprak een gebed.

En die tekst van zijn gebed was toen een bijbeltekst.

En toen de gemeenschap, die tot dienst des Woords geroepen was, Hem uitgestooten had, en uit bleef stooten, toen schakelde Hij zich zelf in die gemeenschap in, en ging op dien weg staan, waar ook de dichter van Psalm 22 had gestaan, in het verbond, en in den nood, dien men slechts zien kan in 't verbond.

Toen is de Christus door die geweldige krachtdaad, en die puurste gehoorzaamheid, en dat sterkste geloof geworden tot den Heer van allen.

Hij werd de Koning van de kerk, die in de kerk den dienst des Woords veroverd als Zijn recht, Zijn recht. Want waar Hem niemand dezen dienst meer doet, daar doet Hij zelf zichzelf dien dienst, en doet dat in gehoorzaamheid, los van aanschouwing, enkel in geloof. En Hij houdt door dat Woord, gesproken in geloof, en in de aanspraak van den God des bijbels als ZIJN God, Zijn God met alle krachten vast, met heel Zijn ziel, en heel Zijn verstand, en heel Zijn hart, en heel Zijn kracht.

Dus mag Hij nu Profeet ons worden, uit den hemel, als de bedienaar van het Woord, die enkel dienaar is, en niet meer bediend wordt. Bedienaar uit den hemel.

Dus mag Hij ook de Priester worden, uit den

hemel; als inschakelaar in het verbond, die enkel inschakelaar is, niet langer ingeschakeld in de bediening der vertroosting. Inschakelaar van uit den hemel.

Dus mag Hij nu de Koning voor ons worden, Koning uit den hemel. Hij heeft Zijn volksgemeenschap Hem zien uitstooten; en kon daar niets meer tegen doen. Maar in dat uur grijpt Hij naar David, en het Woord van David maakt Hij tot Zijn Woord. Zoo maakt Hij de aanvangen van het theocratisch koningschap de Zijne; en doet dit tevens in vervulling van die aanvangen. Hij is dus Koning, in volstrekt z'n zin; want over de schouders van niet één der burgers komt Hij tot Zijn troon; Hij gaat op den troon van David zitten, daar waar het gansche rijk van David Hem verstoot, en zelf daardoor uiteenvalt. Nu kan Hij Koning zijn vanuit den hemel; Koning, die volstreckte Souverein is, wyl Hij niet opkomt uit gemeenschap, niet eens zelfs met gemeenschap, doch enkel als de Maker van Zijn eigenste gemeenschap.

Dit alles weten wij, indien wij ernst gemaakt hebben met het woord: de hel. En in die helse pijn den Christus hoorden bidden het Woord, van het verbond, en van den ingeschakelden Koning in 't verbond.

K. S.

KERKELUK LEVEN

Pluriformiteit der kerk en epigonisme. (VIII.)

In ons voorgaand artikel kwam de Synopsis ter sprake; we wezen erop, dat door Prof. Hepp geen aandacht was geschonken aan den door ons uit de Synopsis geciteerden volzin van Cyprianus, al werd die volzin ook in de Synopsis zelf reeds als een geveugeld woord aangeduid.

Dat zij dit niet zonder reden deed, blijkt wel. Immers, vóór en na treft men dezen bekenden zin telkens in de geschriften der gereformeerde theologen. Ik heb voor deze artikelen geen tijd om boeken aan te vragen van buiten, en heb wegens datzelfde tijdsgebrek ook niet eens een der werken uit de Theol. School kunnen raadplegen. Ik citeer alleen maar wat op mijn eigen kamer aanwezig is; en indien dit uiteraard weinige dan reeds telkens den bekenden zin uit de Synopsis te lezen geeft, dan kan men toch wel veilig concludeeren, dat een rustig onderzoek naar de meening der gereformeerde theologen, en dan heusch niet alleen uit den eersten tijd!) na de Reformatie, zeker uit zou wijzen, dat veel meer gereformeerde theologen, dan ik zoo maar voor de hand weg citeeren kan, op dezelfde wijze Cyprianus' meening-op-dit-punt in het bewustzijn der lezers willen indragen, als de Synopsis het deed. We noemen dus nu alleen maar die plaatsen, die ik voor de hand weg vond.

Natuurlijk denkt men hier het eerst aan Walaëus; want hij is de man, onder wiens voorzitterschap de disputatie gehouden werd, welke in dat hoofdstuk van de Synopsis opgenomen is, waaruit we verleden week Prof. Hepp hoorden argumenteeren. Men vindt trouwens dat Synopsis-hoofdstuk letterlijk in Walaëus' werken terug, Tom. II, 345—349. Behalve daar, treft men den bekenden zin van Cyprianus ook in Walaëus' disputatie: de Iudicio Doctrinae et Convocatione Synodorum, Tom. II, p. 65, b. Het gaat daar over de vraag, hoe de kerk zal waken voor de zuiverheid der leer en de ware eenheid der kerk van Christus, naar de mate der gave van Christus. Niet van de dienaren (des Woords) één voor één, in eigen plaats, maar ook van hen allen gezamenlijk wordt gevraagd, dat ze voor die zuiverheid en eenheid vijftig zullen waken. Want, zoo zegt Cyprianus: het episcopaat is één, en de enkele bisschoppen hebben slechts een deel daarvan, staan met dat deel weer naar het geheel toe, mogen zich niet daarvan isoleren. Er moeten dus synodes zijn, d.w.z. concilies, tot beslechting van leergeschillen. Het groote verband wordt hier uitdrukkelijk vastgehouden, groote concilies. Maar er wordt niet aan gedacht, dat buiten de geïnstitueerde kerk te laten omgaan. De pluraliteit wordt hier geen pluriformiteit geheeten, laat staan: geprezen. Een concilie als de Dordtsche synode (Walaëus zelf wijst op Nicea, Constantinopel, Efese, Chalcedon, e.a.) geeft ons een duidelijk voorbeeld van wat Walaëus, en dus ook de Synopsis, heeft bedoeld met zijn teekening van de verhouding van algemeene en „particuliere” kerk. Dat dit absoluut iets anders is, dan wat Prof. Hepp uit Calvin in de Synopsis dacht weer te vinden, is wel duidelijk.

Men kan trouwens bij Walaëus de opvatting die ik tegenover Prof. Hepp omtrent den inhoud der termen van de Synopsis verdedigde, overal in zijn werken (met name in zijn verhandeling over de kerk) bevestigd vinden. Ook met betrekking tot wat ik zeide over die „simpliciter” dwalende kerk, waarmee niet (gelijk Prof. Hepp het voorstelde)

1) Hier denk ik aan Dr A. Kuyper, De Gen. Gratie, III.

de ware kerk, maar een persoon (viri boni, Tom. I, 457) gemeenschap mag oefenen, ter verbetering, en zoolang ze hem niet in zijn wil-tot-genezing vervolgt (!) (I, 457). Op alle punten bevestigt Walaëus, de vader van de Synopsis op het in geding zijnde punt, wat ik tegenover Prof. Hepp ervan opmerkte. Hij bewijst, dat Prof. Hepp zich vergiste, toen hij meende, dat de Synopsis in de WARE kerk verschil maakte tusschen zuivere en onzuivere kerk, en tot de WARE kerk dus ook de schismatieke, en haeretische rekende (zie het verleden week van Prof. Hepp gegeven citaat). Walaëus, I, 462, wil juist andersom te werk gaan: hij wil opzettelijk de kenmerken van de „ware” en zuivere kerk aangegeven zien, waardoor zij VAN de onzuivere en haeretische kan worden onderscheiden (462, b); ja, hij doet in het vervolg van zijn betoog, 463, b, 464, a, zijn best, te bewijzen, dat men eigenlijk van een schismatieke kerk nooit kan zeggen, dat ze de zuivere leer heeft, want.... ze zondigt tegen het gebod der liefde, en maakt daar practisch haar leer van. Precies, wat „De Reformatie” schreef, toen daar werd opgemerkt, dat men niet volstaan kan met te zeggen: er wordt ergens toch nog zuiver gepreekt? omdat immers een kerk, die schismatiek is, op dit punt Gods Woord nooit zuiver preekt; en omdat voorts leer en leven niet te scheiden zijn, vooral niet zoo, alsof de in geding zijnde kwestie van het institueeren buiten de „leer” kon gehouden worden. Prof. Hepp spreekt aan het eind van zijn artikel over wie afwijken van de Reformatoren, en, in hun gebruik van den naam „secte” Rome toevalen. Walaëus, de vader van de Synopsis, laat op dezelfde pagina, die ik zooveel citeerde, onmiddellijk daarna, over de „secten” spreken door menschen, wier meening hij op een ander, maar niet op dit punt bestrijdt, en beroept zich, zooals trouwens herhaaldelijk gebeurt in de werken der gereformeerden van dien tijd, op Thomas, den grooten leeraar der roomsche kerk.

Maar keeren we tot de bekende uitspraak van Cyprianus terug. Men vindt ze ook bij Rivetus, dien ik in de tweede plaats noem, omdat hij, naast Walaëus, ook een auteur der Synopsis is. Rivetus citeert den bekenden zin in zijn summa Controv., Op. III, 121, b. Hij bestrijdt daar de Roomsche leer van het primaat van de kerk van Rome. Maar hij bestrijdt niet, dat het „episcopaat” één is, en dat men landelijk slechts een deel van het nimmer te breken geheel hebben kan. Hij wil alleen maar, dat men de afteekening en de aanwijzing van de wettige voortzetting van de kerk-lijn niet binden zal aan uiterlijke successie (dan was Jeruzalem eigenlijk voor het primaat aangewezen), doch aan het „uitgaan”, naar Jes. 2:3, van de wet en het Woord van God. Ook deze tweede vader der Synopsis bewijst dat men niet straffeloos bij de lezing der Synopsis het beroep op Cyprianus kan overslaan.

Ik sla vervolgens Zanchius op. Ik tref bij hem een hoofdstuk over de eenheid der kerk (Miscell., II, 5, sqq.). Opschrift van de paragraaf is: dat de ware kerk steeds slechts één geweest is, en altijd wezen zal; en waarin die eenheid nu bestaat. Dan haalt Zanchius ten bewijze van die eenheid weer de bekende uitspraak van Cyprianus aan (naast andere), 59; bewijst dan, dat het bestaan van „particuliere” kerken (lands-, of bepaalde stadskerken) heusch geen verhindering kan zijn voor die eenheid, omdat ze te vergelijken zijn met de vele steden in één rijk, de vele huizen in één stad, de vele leden van één lichaam (60). En omdat deze eenheid gelegen is in wat God aan die kerk gaf, daarom moet ze ook plaatselijk, geografisch uitkomen: op één plaats hebben de geloovigen er naar te staan, te zamen Gods Woord te hooren, en de sacramenten te gebruiken; Jes. 60 spreekt, volgens Zanchius, over de duiven, die naar haar „columbarium”, haar „slag” (Prof. Ridderbos) zullen komen vliegen, en bedoelt dan met die duivenslag de kerk.

We slaan Franc. Turretinus op (Inst. Theol. El., III, 172). We vinden wéér den volzin van Cyprianus; en, nóg duidelijker dan Rivetus, demonstreert hij daaraan de in één verband optredende, of naar één verband dringende, veelheid der plurale kerken onder de ééne universele kerk. Zijn er over de provincies van éénzelfde rijk telkens afzonderlijke gouverneurs, dan wordt daardoor de eenheid van het Rijk niet verbroken, zegt Turretinus. Het rijk valt daardoor niet uiteen in een veelheid van rijken, al heeft de een geen macht over den ander. Zoo nu heeft, lezen we dan, het ook Cyprianus bedoeld, met zijn bekende uitspraak. De particuliere landskerken kennen geen elkaart ten aanzien van de wettige gezagsverteenwoordiging weersprekende onderdeelen, nóch spreken ze elkaart op dit punt tegen. Turretinus' meening omtrent Cyprianus is op dit punt niet onduidelijk, want hij haalt hem aan juist in een verhandeling over de REGEERING der kerk.

Precies hetzelfde doet B. de Moor, op wien Dr Kuyper in zijn Encyclopaedie zich zoo vaak beroept. Hij haalt in zijn paragraaf over de REGEERING der kerk Maresius, Syst. Theol. aan, en laat zien, hoe deze wél de roomsche misduiding van Cyprianus' woord aanwijst, doch niettemin den regel van Cyprianus zelf aanvaardt (De Moor,

Comm. Perg. Maresius uit het te hale Belgium, d. LOOFSBEL, daar in de Geloofsbe een afwijzheid der k hoofd (den p een handha eenheid uit in het zicht kan sameng de institut van versche riformiteit ten eenenm

Ik laat c verder rust

Om niet bewaar ik b over Calvijn

Daarna h beide restec vang beloo van de e e gedijid is, is standigheid, op meer o moed had. spreking va korter kan vraagpunten

Naschr uit een cor dent het sl opgevat, da a) te bidde zijn, b) de verkleinen.

Ik ben b en conclusi nóch gez

a) Ten a hierop, da door iemaa zou wor de opwekk gen, zou r komen; en ik dan als namen den nu ik even grif toe, d er dan o o „aangeduid dingen” in voor meze die bepaal

b) Wat l zeer dui doelde, d neigd moel wegen, doe Dat dit ge

Rectif le kolom, daarna een „singuli” s

Buchman

Nog steu Sommigen daad ook ontkent, e z.g. Darbi deze bewe opzet.

Ds W. over deze Drukkerij brochure onder den Ds van t vraag naa formeerde doet dit gereleveer een inleid de technic tijd”; e) h Gaarne woord ov kelijk leve